

6. Предварительный отчет «Угрозы международному миру и безопасности, создаваемые актами терроризма» / Организация Объединенных наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://undocs.org/ru/S/PV.4370>. – Дата доступа: 16.03.2019.

7. Резолюция 1368 (2001), принятая Советом Безопасности на его 4370-м заседании 11 сентября 2001 г. / Организация Объединенных наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://undocs.org/ru/S/RES/1368\(2001\)](https://undocs.org/ru/S/RES/1368(2001)). – Дата доступа: 16.03.2019.

8. Резолюция, 1378 (2001), принятая Советом Безопасности на его 4415-м заседании 14 ноября 2001 г. / Организация Объединенных наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://undocs.org/ru/S/RES/1378\(2001\)](https://undocs.org/ru/S/RES/1378(2001)). – Дата доступа: 16.03.2019.

9. Резолюция № 1368 (2001), принятая Советом Безопасности на его 4443-м заседании 20 декабря 2001 г. / Организация Объединенных наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://undocs.org/ru/S/RES/1386\(2001\)](https://undocs.org/ru/S/RES/1386(2001)). – Дата доступа: 16.03.2019.

10. Резолюция 2189 (2014), принятая Советом Безопасности на его 7338-м заседании 12 декабря 2014 года / Организация Объединенных наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/691/63/PDF/N1469163.pdf?OpenElement>. – Дата доступа: 28.03.2019.

11. Сафронова, Е. И. К вопросу об оптимизации экономических отношений по линии «ШОС-Афганистан» / Е. И. Сафронова // Китай в международной и региональной политике. История и современность. – 2012. – № 17. – С. 280–293.

12. Toktomushev, K. China's military base in Afghanistan / K. Toktomushev // The diplomat [Electronic resource]. – 2011. – Mode of access: <https://thediplomat.com/2018/01/chinas-military-base-in-afghanistan/>. – Date of access: 04.04.2019.

13. Казанин, М. В. О контактах властей КНР и Движения «Талибан» / М. В. Казанин // Институт Ближнего Востока [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/?p=26302>. – Дата доступа: 16.03.2019.

(Дата подачи: 19.02.2020 г.)

А. І. Мастыка

Республіканські інститут вищої школи

A. I. Mastyka

National Institute for Higher Education

УДК 94(438+476)”19”

УНІВЕРСИТЕТ СТЕФАНА БАТОРИЯ У ВІЛЬНІ У СІСТЕМЕ ВИЩОЇШОЇ АДУКАЦІЇ МІЖВАЄННАЙ ПОЛЬШЧЫ

STEFAN BATORY UNIVERSITY IN VILNIUS AT A HIGHER EDUCATION SYSTEM IN INTERWAR POLAND

Артыкул прысвечаны ўзнікненню і развіццю Універсітэта Стэфана Баторія (УСБ) у Вільні ў міжваенны перыяд. Гісторыя УСБ прадстаўлена ў кантэксце станаўлення і разбурэння сістэмы вышэйшай адукацыі ў Польшчы ў 1920–1930-х гг. і тых сацыяльных і палітычных выклікаў, якія паўставалі перад польскай вышэйшай школай у гэты час. У артыкуле прадстаўлены асаблівасці УСБ як рэгіянальнага ўніверсітэта – адзі-

нага дзяржаўнага ВНУ на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў міжваеннае дзесяцігоддзе, прадстаўлены некаторыя асаблівасці навучальнай дзейнасці ўніверсітэта, яго арыентацыя на традыцыі былога ВКЛ.

Ключавыя словы: Універсітэт Стэфана Баторыя; Вышэйшая адукацыя ў міжваеннай Польшчы; Вільня; Заходняя Беларусь.

The article is about the emergence and development of the Stefan Batory University (SBU) in Vilnius during the interwar period. The history of SBU is presented in the context of the establishment and development of higher education system in Poland in 1920–1930-ies in general and in the context of social and political challenges that stood before the Polish higher education at this time. The article presents the features of SBU as a regional university – the only one state university in the territory of Western Belarus in the interwar decade. Also presents some special features of educational activity University, focus on the traditions of the Grand Duchy of Lithuania.

Keywords: Stefan Batory University; Higher Education in the Second Polish Republic; Vilnius; Western Belarus.

Важныя змены ў сістэмы вышэйшай адукацыі на польскіх землях пачаліся яшчэ ў гады I Сусветнай вайны, калі пад нямецкай акупацыяй распачалася праца па ўтварэнню Варшаўскага ўніверсітэта і політэхнічнага ўніверсітэта з польскай мовай навучання. Далейшае станаўленне сістэмы вышэйшай школы адбывалася ўжо ў працэсе пабудовы незалежнай польскай дзяржавы [13, с. 16]. У снежні 1918 г. у Варшаве паўстаў камітэт адраджэння Віленскага ўніверсітэта, пры якім пачала сваю працу арганізацыйная камісія, якая займалася пытаннем адкрыцця ўніверсітэта. 28 жніўня 1919 г. Юзаф Пілсудскі падпісаў дэкрэт аб утварэнні вышэйшай навучальнай установы ў Вільні, а ўжо 11 кастрычніка адбылося ўрачыстае адкрыццё ўніверсітэта, які быў названы іменем Стэфана Баторыя [3, с. 18].

Утварэнню сістэмы ВНУ перашкаджалі падзеі савецка-польскай вайны. Напрыклад, у 1920 г. УСБ быў эвакуаваны з Вільні ў сувязі з наступам Чырвонай арміі. Але да пачатку наступнага навучальнага года ўніверсітэт вярнуўся ў горад. Ваенныя дзеянні таксама паўплывалі на стан ВНУ ў Львове, у выніку вайсковых разбурэнняў Сельскагаспадарчая акадэмія была ператворана ў асобны факультэт Львоўскага політэхнічнага ўніверсітэта.

Нягледзячы на ўсе цяжкасці за першыя тры гады існавання польскай дзяржавы пачало функцыянаваць 16 устаноў адукацыі, якія можна аднесці да ВНУ: 7 у Варшаве (Варшаўскі ўніверсітэт, Політэхнічны ўніверсітэт, Галоўная сельскагаспадарчая школа, Вольны польскі ўніверсітэт, Дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт, Дзяржаўны стаматалагічны інстытут і Вышэйшая гандлёвая школа), па тры ў Кракаве (Ягелонскі ўніверсітэт, Горная акадэмія і Акадэмія мастацтва) і Львове (Універсітэт Яна Казіміра, Політэхнічны ўніверсітэт і Акадэмія ветэрынарнай медыцыны), па адным ўніверсітэце ў Познані, Любліне і Вільні [2, с. 68].

Развіццё вышэйшай адукацыі вызначалася законам «Аб акадэмічных школах», прынятым 13 ліпеня 1920 г. На той момант закон з’яўляўся адным з найбольш ліберальных і прагрэсіўных у тагачасным сусветным

заканадаўстве і быў скіраваны на пабудову вышэйшай школы Польшы паводле гумбальдаўскай мадэлі ўніверсітэта (з шырокімі правамі аўтаноміі ад дзяржавы).

Да 1933 г. колькасць ВНУ павялічылася да 24, але толькі коштам утварэння прыватных вышэйшых школ. Далей да 1939 г. іх агульная колькасць не змянялася, пры гэтым ніводная ВНУ не была зачынена, як ніводная новая не ўзнікла. У 1932 г. у Вільні ўзнікае яшчэ адна ВНУ – Школа палітычных навук (ШПН) пры навукова-даследчым інстытуце Усходняй Еўропы. ШПН была прыватнай, складалася толькі з аднаго факультэта, агульная колькасць навучэнцаў штогод складала крыху больш за 100 чалавек. У ШПН працавала шмат выкладчыкаў і прафесараў з УСБ [4].

Павелічэнне колькасці ўніверсітэтаў і развіццё сістэмы вышэйшай адукацыі ў міжваеннай Польшчы суправаджалася і павелічэннем колькасці студэнтаў. Калі ў 1921 г. колькасць навучэнцаў складала 35 тыс. чалавек, то ў 1932/33 навучальным годзе гэта лічба павялічылася да 52 тыс. Гэты колькасны паказчык дэманструе значныя поспехі Польшчы ў развіцці сістэмы вышэйшай адукацыі, якая не саступае па гэтым паказчыку развітым еўрапейскім краінам [2, с. 71]. Але нягледзячы на рост агульнай лічбы студэнтаў, важнай праблемай быў нізкі адсотак тых, хто ў выніку закончыў навучанне. Гэта было звязана найперш з цяжкім матэрыяльным станам студэнтаў. Праблема неаднаразова разглядалася на ўзроўні Міністэрства адукацыі, праводзіліся адмысловыя канферэнцыі, рабіліся спробы памяншэння часу навучання ў ВНУ да мінімума і арганізацыі адмысловай дзяржаўнай інстытуцыі па крэдытаванню навучэнцаў. Але эканамічны крызіс і сацыяльна-палітычныя ўзрушэнні не дазвалялі дасягнуць станоўчых змен у гэтай сітуацыі.

У 1933–36 гг. назіраецца пэўны крызіс, што выявілася ў значным змяншэнні колькасці студэнтаў (з 51,1 да 42,2 тыс.). Пагаршэнне эканамічнай сітуацыі пасля 1931 г., а таксама выбух студэнцкіх хваляванняў выклікаў прыпыненне заняткаў у шэрагу ВНУ (найперш у Варшаве), што паўплывала на рашэнне тагачасных “санацыйных” уладаў¹ аб неабходнасці правядзення змен у сістэме вышэйшай школы. У выніку рэформ 1932–33 гг. паўстаў новы закон аб акадэмічных школах, які ў значнай ступені абмяжоўваў аўтаномію ўніверсітэтаў. Таксама паводле распараджэння ўрада былі павышаны аплаты, звязаныя з навучаннем у ВНУ² [5]. Гэта, безумоўна, паўплывала на змяншэнне колькасці навучэнцаў. Другім фактарам, які ўздзейнічаў на гэтую сітуацыю, было ўзмацненне польскага нацыяналізму і антысемітызму

¹ Санацыя – назва палітычнага руху, які ўзнік у сувязі з абвешчэннем Ю. Пілсудскім лозунгу «маральнай санацыі» грамадскага жыцця ў Польшчы падчас майскага перавароту 1926 г.

² У дзяржаўных ВНУ навучанне паводле канстытуцыі не магло быць платным, але існаваў шэраг абавязковых платных паслуг, напрыклад, аплата экзаменаў і карыстання бібліятэкай і т. п.

сярод студэнтаў, і, як вынік, увядзенне адміністрацый ВНУ механізмаў, якія абмяжоўвалі доступ да ўніверсітэта яўрэйскай моладзі¹ [6, с. 19].

Нягледзячы на вялікую колькасць прыватных ВНУ (11 з 24-х) у міжваеннай Польшчы, асноўнае значэнне ў вышэйшай адукацыі прыпадала на дзяржаўныя ўніверсітэты, удзел якіх складаў 80–90 %. Дамінуючую пазіцыю ў структуры ВНУ займала Варшава, працэнтная доля навучэнцаў універсітэтаў сталіцы напрацягу міжваеннага 20-цігоддзя складала 37–47 % (15–20 тыс. чал.). УСБ у Вільні ж быў адным з малаколькасных ВНУ – 5–8 % ад агульнай лічбы студэнтаў тагачаснай Польшчы [2, с. 76].

Істотным аспектам у дзейнасці УСБ быў яго рэгіянальны характар і скіраванасць на падрыхтоўку адукаваных кадраў для так званых «крэсаў усходніх». З прычыны адсутнасці ў гэтым краі вышэйшай школы на працягу амаль 80-ці год перад УСБ ставілася важная задача як па стварэнні адукацыйнага цэнтру, так і фармаванню адпаведнага прафесарска-выкладчыцкага асяродку і акадэмічнай супольнасці. Паводле ўніверсітэцкай статыстыкі, якая адлюстроўвае паходжанне студэнтаў па месцу нараджэння, пераважная большасць навучэнцаў паходзіла з тэрыторый Заходняй Беларусі, пры гэтым значная частка з самой Вільні [10, с. 65].

Выкладчыцкія кадры напачатку існавання УСБ складаліся ў большасці з асоб, якія прыезджалі з іншых рэгіёнаў Польшчы ці тых з мясцовых, хто ў свой час выехаў з краю і рабіў акадэмічную кар’еру ва ўніверсітэцкіх гарадах Расійскай імперыі або на той тэрыторыі Польшчы, якая ўваходзіла тады ў склад Аўстра-Венгрыі. Паводле дадзеных на канец 20-х гг. 1/3 выкладчыкаў нарадзілася на тэрыторыі Царства Польскага, 1/4 – на землях былога ВКЛ, 1/6 паходзіла з Галіцыі, астатнія – пераважна з Расіі. Але з 30-х гг. універсітэт усё часцей пачаў прымаць на працу сваіх выпускнікоў, а таксама тых, хто скончыў іншыя ўніверсітэты, але паходзіў з гэтага рэгіёну [11, с. 99–100].

Шматэтнічная структура студэнцкага складу таксама надавала пэўныя асаблівасці УСБ. Паводле статыстычных дадзеных, самай вялікай этнічнай групай пасля палякаў ва УСБ была яўрэйская, колькасць склад якой дынамічна ўзрастаў да 1933 г. (амаль 30 %). Пасля сацыяльна-палітычных узрушэнняў, адзначаных вышэй, лічба студэнтаў-яўрэяў пачала змяншацца. На працягу ўсяго існавання УСБ расла колькасць прадстаўнікоў іншых нацыянальных меншасцяў – беларусаў, рускіх і літоўцаў. У канцы 1930-х гэта група разам складала каля 12 %. Беларусы паводле нацыянальнасці складалі ў сярэднім каля 3 % ад колькасці навучэнцаў [10, с. 63]. Але рэальная колькасць студэнтаў, якія мелі этнічна беларускае паходжанне, была верагодна большай. Па меркаваннях меркаваннях многія пазначалі сваю нацыянальную прыналежнасць як палякі, бо гэта давала пэўныя матэрыяльныя і сацыяльныя выгоды, асабліва гэта датычыцца студэнтаў каталіцкага вера-

¹ Так званы «numerous clauses» – усталёўванне квот, якія абмяжоўвалі набор студэнтаў яўрэйскага паходжання на пэўныя факультэты.

вызнання. Пры гэтым колькасць студэнтаў-палякаў да канца 30-х гг. складала толькі крыху больш за 60 %, што вылучала ўніверсітэт сярод іншых ВНУ Польшчы, падобная сітуацыя была толькі ў Львоўскім універсітэце.

Калі казаць пра канфесійную прыналежнасць студэнтаў, то большасць складалі каталікі (60–70 %), другой па колькасці групай былі іўдзеі, трэцюю складалі праваслаўныя па веравызнанні і да канца 30-х гг. іх адсотак узрос да 7 % [10, с. 64].

Спецыфіка этна-культурнага пагранічча, у якім існаваў УСБ, накладвала свой адбітак на навучальны працэс і на даследчую дзейнасць універсітэта. Ад самага адкрыцця ўніверсітэту выказваліся думкі пра неабходнасць выкладання на нацыянальных мовах і іх вывучэння. Калі казаць пра беларускі прыклад, то ўпершыню моўныя курсы былі адкрыты практычна адразу пасля стварэння ўніверсітэта ў 1920/21 н. г., пад кіраўніцтвам прафесара Мар'яна Масоніўса, але праіснавалі толькі год. У далейшым паўнавартасны лектарат беларускай мовы быў заснаваны ў 1930/31 н. г., менавіта тады для выкладання і даследаванняў у галіне беларускай філалогіі ва ўніверсітэт быў прыняты доктар філалогіі Ян Станкевіч [9, с. 91]. Па тэме беларускай народнай культуры лекцыі праводзіла прафесар Цэзарыя Эрэнкройц, вядомая сваімі этналагічнымі даследаваннямі беларусаў і балцкіх народаў [8, с. 249].

Асабліва актыўна рэгіянальныя даследаванні праводзіліся ў галіне гуманітарных навук, у адукацыйныя праграмы ўводзіліся адпаведныя курсы. Так, дысцыпліны па вывучэнні гісторыі і краязнаўству рэгіёна былі ўведзены ў першыя ж гады працы ўніверсітэта, найперш акцэнт рабіўся на вывучэнне гісторыі ВКЛ. З 1919/20 н. г. на гуманітарным факультэце чытаўся прадмет «Гісторыя Віленскага ўніверсітэта», а таксама «Агляд гісторыі Літвы і Беларусі», на факультэце права і грамадскіх навук абавязковай дысцыплінай была «Гісторыя дзяржавы Польшчы і Літвы» [7]. У наступныя гады курс лекцый па гісторыі дзяржаўнага і прававога ладу ВКЛ у абавязковым парадку чытаўся студэнтам гісторыкам і факультэта права. У 1933 г. пры факультэце права створана адмысловае аддзяленне Гісторыі Літоўскага права. Паводле статуту гэта даследчае аддзяленне павінна было займацца вывучэннем гісторыі палітычнага ладу і судовага права ВКЛ у перыяд да падзелу Рэчы Паспалітай. Яго кіраўніком быў прафесар Стэфан Эрэнкройц, супрацоўнікамі гэтага навуковага цэнтра былі Севярын Віславух, Генрык Лаўмяньскі, Станіслаў Заянчкоўскі. У далейшым яны сталі вядомымі як прадстаўнікі Віленскай школы гісторыі права ВКЛ. Паслядоўнікам дадзенай школы ў паваненны перыяд быў, напрыклад, вядомы выпускнік УСБ Юліуш Бардах [1, с. 152–155].

У галіне вывучэння этналогіі вялікае значэнне меў этнаграфічны музей народнай культуры Паўночна-Усходняга краю пры УСБ, дзе большасць экспанатаў прадстаўлялі этнаграфію Заходняй Беларусі. Пры музеі існаваў свой даследчы цэнтр, заснавальнікам якога была Ц. Эрэнкройц,

чыя даследчая і экспедыцыйная праца была накіравана на вывучэнні пераважна беларускіх земляў, а таксама літоўскіх этнаграфічных анклаваў, якія ўваходзілі на той момант у склад рэгіёна [12, с. 138]. Філалагічныя даследаванні ўсходнеславянскіх моў і дыялектаў праводзіліся на адпаведным аддзяленні гуманітарнага факультэта. У сферы беларускага мовазнаўства даследаваннямі займаўся ўжо згаданы доктар Я. Станкевіч. З 1938/39 г. ім была распрацавана і выкладалася дысцыпліна «Гісторыя беларускай літаратуры». Падчас сваёй дзейнасці ва УСБ Я. Станкевіч падрыхтаваў некалькі навуковых прац, прысвечаных гісторыі беларускай мовы, а таксама ён займаўся даследаваннем заходне-беларускіх дыялектаў. У 1936 г. пасля абароны доктарскай дысертацыі ў галіне філалогіі быў прыняты на працу ў кірунку параўнальнай славянскай філалогіі Станіславаў Станкевіч [14, с. 175].

Падсумоўваючы мы можам казаць, што УСБ быў уключаны ў працэс развіцця вышэйшай адукацыі міжваеннай Польшчы і ў сваёй дзейнасці сутыкаўся з тымі агульнымі праблемамі і выклікамі, якія паўставалі перад вышэйшай школай у гэтай дзяржаве. Але адначасова меў свае ўласныя асаблівасці такія, як яркая выяўлены рэгіянальны статус, шматэтнічны і мультыкультурны кантэкст існавання, паступовая карэнізацыя выкладчыцкіх кадраў і арыентацыя на рэгіянальныя даследаванні, прынамсі, у гуманітарных дысцыплінах.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. *Любы, А. Ул.* Традыцыі вывучэння Вялікага Княства Літоўскага ў Віленскім універсітэце імя Стэфана Баторыя і гістарыяграфія другой паловы XX ст. / А. Ул. Любы // Библиографическое описание источника: Традиции университета: от Франциска Скорины до современности: сб. материалов Междунар. науч. конф., Минск, 26–27 окт. 2017 г. / БГУ. – Минск, 2017. – С. 150–157.
2. *Bajerski, A.* Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski. Ujęcie geograficzne / A. Bajerski. – Poznań, 2016. – 199 s.
3. *Gawrońska-Garstka, M.* Uniwersytet Stefana Batoroego w Wilnie. Uczelnia ziem północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej (1919–1939) w świetle źródeł / M. Gawrońska-Garstka. – Poznań, 2016. – 370 s.
4. *Ilgiewicz, H.* Szkoła Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1939) / H. Ilgiewicz // Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy. – 2014. – T. 13/14. – S. 30–47.
5. *Jastrzębski, J.* Reforma jędrzejewicza w państwowym szkolnictwie akademickim II Rzeczypospolitej. Wzmocnienie prerogatyw władz państwowych / J. Jastrzębski // Zeszyty naukowe uniwersytetu jagiellońskiego. Prace Historyczne. – 2011. – Z. 138. – S. 159–176.
6. *Natkowska, M.* Numerus clausus, getto ławkowe, numerus nullus, «paragraf aryjski». Antysemityzm na Uniwersytecie Warszawskim 1931–39 / M. Natkowska. – Warszawa, 1999. – 188 s.
7. Program wykładów i skład uniwersytetu w półroczu zimowym roku akademickiego 1919/20. – Wilno, 1919.
8. *Ślawińska, I.* Uniwersytet Stefana Batoroego wszechnica otwarta i europejska / I. Ślawińska // Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400 lecia założenia i 75 lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. – Kraków, 1996. – S. 247–255.

9. Srebrakowski, A. Białoruś i Białorusini na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie / A. Srebrakowski // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*. – 2011. – № 2(10). – S. 79–94.

10. Srebrakowski, A. Studenci Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w świetle danych statystycznych / A. Srebrakowski // *Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*. – 2002. – Nr 155. – S. 55–67.

11. Srebrakowski, A. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie 1919–1939 / A. Srebrakowski // Wrocław na litewskie milenium. Materiały z uroczystej konferencji z okazji 1000-lecia udokumentowania nazwy Litwa. Pod red. A. Srebrakowskiego i G. Straucholda. – Wrocław: GAJT, 2010. – S. 81–109.

12. Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400 lecia założenia i 75 lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. – Kraków, 1996. – 184 s.

13. Zamojska, D. Akademicy i urzędnicy. Kształtowanie ustroju państwowych szkół wyższych w Polsce 1915–1920 / D. Zamojska. – Warszawa: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, 2009. – 296 s.

14. Zienkiewicz, T. Białorusini na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie: (rekonstrukcja) / T. Zienkiewicz // *Acta Polono-Ruthenica*. – T. 9. – 2004. – S. 173–183.

(Дата падачы: 12.02.2020 г.)

Ю. В. Маханько

Белорусский государственный университет, Минск

Y. Makhanko

Belarusian State University, Minsk

УДК 94(410):930=811.111«19/20»

ГРНТИ 03.91 03.01.09

ЭНЕРГОЦЕНТРИЧНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ В АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ИСТОРИОГРАФИИ ПРОМЫШЛЕННОЙ РЕВОЛЮЦИИ В ВЕЛИКОБРИТАНИИ

ENERGY-CENTRIC VIEW ON THE BRITISH INDUSTRIAL REVOLUTION IN THE ENGLISH-SPEAKING HISTORIOGRAPHY

В статье выделяются исследования Промышленной революции в Великобритании Б. Томаса, Р. Аллена и Э. Ригли как отдельное направление в современной англоязычной историографии по данной теме. Критерием объединения этих исследований выступил акцент на переходе к энергии каменного угля как основной черты Промышленной революции. Сделано предположение о причине появления этого направления и его вкладе в развитие англоязычной историографии Промышленной революции в Великобритании.

Ключевые слова: промышленная революция; история Великобритании; англоязычная историография; экономическая история; энергия угля.

Studies on the British industrial revolution by B. Thomas, R. Allen and A. Wrigley have been singled out as a separate view on the topic. Focus on the transition to the coal energy as a main